



บทที่ 1

บทนำ

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะในชีวิตประจำวันการประกอบอาชีพของประชาชน หรือการบริหารงานในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต้องใช้การสื่อสารเป็นประจำอยู่เสมอ นับว่าต้องถ่วงคักรใดหรือสังคมใดขาดการติดต่อสื่อสารจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ (Herbert : 1960 : 45) การติดต่อหรือการส่งข่าวนั้น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้หรือความเชื่อถือ (Cognitive material) อันได้แก่เรื่องราวต่าง ๆ (information) ข้อเท็จจริง (facts) หรือปัญหาต่าง ๆ และยังเป็นปัจจัยของการเรียนรู้ การสนใจ หรือ อารมณ์ของมนุษย์อีกด้วย (Likert : 1967 : 45)

การสื่อสารมวลชนได้เกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นเวลา 150 ปีแล้ว นับตั้งแต่หนังสือพิมพ์ฉบับแรกเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2387 หลังจากนั้นก็แพร่ขยายและมีบทบาทในสังคมไทยตลอดมาและกระจายไปสู่ท้องถิ่นห่างไกลออกไปยิ่งขึ้น นับตั้งแต่วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2483 และ พ.ศ. 2498 ตามลำดับ (คณะนิเทศศาสตร์ : 2526 : 18 )

ความสำคัญของการสื่อสารมวลชนนั้น จะเห็นได้จากการตระหนักในความสำคัญของรัฐบาลซึ่งระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่า การสื่อสารมวลชนในปัจจุบันเป็นตัวเร่งที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หน่วยงานทั้งรัฐบาลและเอกชนต่างให้ความสำคัญในการใช้สื่อมวลชนต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักนายกรัฐมนตรี : 2529 : 213 - 216) ดังนั้น จึงมีการแพร่กระจายข่าวสารไปทั่ว

ประเทศ เพื่อใช้สื่อมวลชนเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะสื่อมวลชนสามารถส่งข่าวสารไปยังประชาชนได้อย่างรวดเร็วและเข้าถึงประชาชนจำนวนมาก อีกทั้งปัจจุบันมีสื่อมวลชนของรัฐเป็นจำนวนมาก เช่นมีสถานีโทรทัศน์ 9 สถานีกระจายอยู่ทั่วประเทศ มีสถานีวิทยุกระจายเสียงของหน่วยงานต่าง ๆ ถึง 484 สถานี ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (กรมประชาสัมพันธ์ : 2532 : 31) ซึ่งมีการตั้งสถานีมากขึ้นจะเห็นได้จากในปี 2527 มีสถานีวิทยุกระจายเสียง 252 สถานี ซึ่งในจำนวนนี้ตั้งอยู่ในต่างจังหวัด 186 สถานี (ศิริชัย : 2527 : 27)

ด้วยเหตุนี้ข่าวสารต่าง ๆ จึงแพร่กระจายไปสู่ชนบท จากการสำรวจการรับสารจากสื่อมวลชนในชนบทพบว่า 70 เปอร์เซ็นต์ ของชาวชนบท ฟังวิทยุทุกวัน 24 เปอร์เซ็นต์ ชมโทรทัศน์ทุกวัน 9 เปอร์เซ็นต์ อ่านหนังสือพิมพ์รายวัน (ศิริชัย : 2527 : 7) แสดงให้เห็นว่าชาวชนบทได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนเป็นประจำ แม้ว่าสื่อมวลชนบางอย่างอาจมีน้อย เช่น โทรทัศน์นั้นมีเพียง 1.34 เปอร์เซ็นต์ ของชาวชนบท แต่ชาวชนบทก็สามารถชมโทรทัศน์จากร้านค้า หรือบ้านญาติมิตรได้ (สมควร : 2523 : 64) ชาวชนบทจึงได้รับข่าวสารใหม่ ๆ อยู่เสมอ ข่าวสารจากสื่อมวลชนเข้าถึงชาวชนบทได้เป็นประจำ

เมื่อการแพร่กระจายข่าวสารจากสื่อมวลชนเข้าถึงชนบท สื่อมวลชนจึงมีบทบาทในการให้ข่าวสาร ดังที่แชรรมป์ กล่าวว่า ผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางอย่าง โดยเฉพาะสื่อมวลชน ผู้ช่วยทำให้ประสบความสำเร็จ คือ การเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่ธรรมเนียมใหม่ และการปฏิบัติใหม่และบางกรณีความสัมพันธ์ทางสังคมที่แตกต่างไปด้วย (Sehramm : 1964 : 114) สื่อมวลชนจึงมีบทบาทในสังคมชนบท

ปัญหาก็คือ ได้มีการใช้สื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง สารจากสื่อมวลชนถูกแพร่กระจายไปยังมวลชน และชาวชนบทก็เป็นผู้รับสารกลุ่มใหญ่ที่ได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน บทบาทของสื่อมวลชนที่ดำเนินอยู่จะมีบทบาทเพียงใด และในด้านใดต่อชนบท โดยหมู่บ้านชนบทประชาชนผู้รับสารในชนบทมีสภาพบางประการแตกต่างไปจากสังคมในเมือง เมื่อสื่อมวลชนส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารและผู้รับสารที่เป็นชาวชนบทได้รับสารนั้น สื่อมวลชนจะมี

บทบาทอย่างไร และผู้รับสารที่เป็นชาวชนบทมีลักษณะในการรับข่าวสาร มีการนำไปใช้ประโยชน์หรือไม่ อย่างไร และมีความพึงพอใจหรือไม่ อย่างไร

จากบทบาทของสื่อมวลชนในอีกด้านหนึ่ง เดนนิส แม็คเคลล (1983) ได้เสนอไว้ว่าเป็นการยากที่จะสรุปเอาว่าสื่อมวลชนกำลังทำอะไรให้เกิดผลต่อสังคม กระบวนการสื่อสารมีหลายมิติหลายปัจจัย และต้องใช้เวลาอันจึงจะสามารถสรุปได้ว่า การสื่อสารอะไรจะเกิดผลอะไรต่อสังคม หน้าที่ของสื่อมวลชนจะเป็นอดีต ปัจจุบัน หรือ อนาคตก็ได้ แต่บทบาทหน้าที่มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงอย่างนั้น แต่เป็นเพียงความประสงค์ หรือเจตจำนง ที่ฝ่ายต่าง ๆ อยากจะให้เกิดขึ้นในบทบาทหน้าที่หนึ่ง ๆ ความจริงอาจจะมีบางส่วนเท่านั้นที่เกี่ยวข้องหรือทำหน้าที่เช่นนั้น การศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนและชนบทเป็นสิ่งที่ทำให้ทราบถึงบทบาทจริงที่สื่อมวลชนกำลังกระทำอยู่ต่อ ผู้รับสารที่เป็นชาวชนบทและจะมีบทบาทอย่างไร เป็นไปตามนโยบายหรือจุดประสงค์ของสื่อมวลชนที่ตั้งไว้หรือไม่ และสอดคล้องหรือไม่ แท้จริงแล้วผู้รับสารชนบทมีการแสวงหาการใช้ประโยชน์จากข่าวสารจากสื่อมวลชนอย่างไร และมีความพึงพอใจในบทบาทของสื่อมวลชนหรือไม่เพียงใด

ในปัจจุบัน มีแนวคิดในการใช้บทบาทของสื่อมวลชนให้เกิดประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน สื่อมวลชนทำหน้าที่ในการส่งข่าวสาร ให้ความรู้ ฝึกลาย ถ่ายทอดวัฒนธรรม และให้ความบันเทิง ลักษณะการกระทำของสื่อมวลชนคือ การมีบทบาทหน้าที่ มองผู้รับสารเป็นผู้ถูกกระทำ มีแนวคิดที่ว่าบทบาทของสื่อมวลชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ดังเช่นที่ใช้ในต่างประเทศ เช่นแนวคิดของ วิลเบอร์ แชร้มป์ (Schramm : 1964 : 125) ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงในสังคมคมนั้นเป็นไปได้ 3 ลักษณะคือ

(ก) ประชาชนจะต้องมีข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ ข่าวสารต้องจูงใจประชาชน ทำให้รู้สึกว่าเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงข่าวสารนั้นต้องชี้ให้เห็นถึงโอกาส หรือช่องทางที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต้องชี้ให้เห็นถึงวิธีการและเครื่องมือที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและถ้าเป็นไปได้ต้องยกระดับความหวังและความก้าวหน้าของประชาชนให้สูงขึ้น

(ข) จะต้องให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการตัด

สนใจปัญหาต่าง ๆ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องทำอย่างกว้างขวาง โดยรวมถึงบุคคลทุกคนที่ต้องตัดสินใจที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้นำจะต้องมีโอกาสที่จะนำและประชาชนทั่วไปจะต้องมีโอกาสแสดงความคิดเห็นให้คนอื่นฟังปัญหาที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงต้องได้รับการอธิบายให้กระจ่าง และทางเลือกอื่น ๆ ที่ต่างไปจากการเปลี่ยนแปลงที่เสนอจะต้องได้รับการพูดถึงด้วยการไหลของข่าวสารต้องเป็นไปอย่างพอเพียงทั้งในแนวลงและแนวขึ้นตามสายการบริหารงานรวมทั้งต้องมีการไหลของข่าวในแนวนอน คือจากเพื่อนถึงเพื่อนด้วย

(ค) จะต้องมีการสอนหรือการฝึกฝนอบรมทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาประเทศ ผู้ใหญ่จะต้องได้รับการสอนให้อ่านออก เด็กจะต้องได้รับการศึกษา ชาวนาต้องเรียนรู้วิธีการเกษตรที่ทันสมัยครุ แพทย์ และวิศวกรต้องได้รับการอบรมที่ดี คนงานต้องมีความเชี่ยวชาญทางด้านเทคนิค ประชาชนทั่วไปต้องได้รับการเรียนรู้ทำอย่างไรจะรักษาสุขภาพของตนให้แข็งแรงอยู่เสมอ

ถ้าภารกิจทั้งสามประการของการสื่อสารนี้สอดคล้องกับบทบาทหลักของสื่อมวลชนสามประการที่กล่าวมาแล้ว คือ บทบาทในการเฝ้ายาม บทบาทในการตัดสินใจปัญหา และบทบาทในการสอนก็ไม่ใช่เป็นเรื่องของการบังเอิญ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นภารกิจพื้นฐานของการสื่อสารในสังคมที่แตกต่างกันไปด้วย จากแนวคิดดังกล่าวได้มีการนำมาใช้ในประเทศไทยด้วย สิ่งที่น่าสนใจก็คือ การกระทำดังกล่าวยังเป็นแบบที่มองผู้รับสารเป็นผู้ถูกกระทำ และยังมีได้มีการศึกษาถึงบทบาทที่เกิดขึ้นจริง ดำเนินอยู่จริงในขณะนี้ว่า บทบาทของสื่อมวลชนที่ส่งข่าวสารออกไปยังมวลชนนั้น มีบทบาทประการใดบ้างกับผู้รับสารที่เป็นชาชนบท และบทบาทดังกล่าวนั้นชาชนบทได้รับและมีการใช้ประโยชน์ ตลอดจนความพึงพอใจต่อชนบทของสื่อมวลชนที่มีตัวตนหรือไม่

บทบาทของสื่อมวลชน และการใช้สื่อมวลชนในสังคม ดำเนินไปโดยผู้ส่งสาร มีแนวคิดเกี่ยวกับการโน้มน้าวชักจูงใจผู้รับสาร มีแนวคิดที่เชื่อว่าบทบาทของสื่อมวลชนจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือก่อผลอย่างหนึ่งอย่างใดต่อผู้รับสาร จึงน่าสนใจว่า บทบาทของสื่อมวลชนที่ปฏิบัติอยู่นั้นมีลักษณะอย่างไรในชนบท มีความสัมพันธ์หรือความสอดคล้องกันอย่างไร

ไรระหว่างบทบาทของสื่อมวลชนกับการใช้ประโยชน์ที่เป็นอยู่จริงในสังคมหมู่บ้านของ ชาวชนบท มีการตอบสนองอย่างไร เป็นไปตามความคาดหวังในสื่อมวลชนหรือไม่ หรือบทบาท ในสื่อมวลชนกับการนำไปใช้ประโยชน์ไม่สอดคล้องสัมพันธ์กัน

ความเป็นมาของปัญหาคือ สื่อมวลชนที่ส่งข่าวสารไปถึงผู้รับสารในชนบทนั้น มีบทบาทอย่างไรในหมู่บ้านชนบท ถ้าเราทราบถึงบทบาทที่เป็นอยู่จริงของสื่อมวลชนในหมู่บ้าน ชนบทแล้วจะสามารถทราบได้ว่าบทบาทที่มีอยู่นั้นเหมาะสมหรือไม่ประการใด สอดคล้องกับ จุดประสงค์ของผู้ส่งสารหรือไม่ จะมีการปรับอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์กับผู้รับสารที่เป็น ชาวชนบท การที่ชาวชนบทได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนตั้งแต่เริ่มแรกเป็นการรับเพราะ ความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ยังไม่อาจทราบได้ว่า ข่าวสารจากสื่อมวลชนที่ชาวชนบท ได้รับอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องนั้น มีบทบาทอย่างไร ความสำคัญของปัญหาก็คือ ถ้าสามารถ ทราบถึงบทบาทของสื่อมวลชนในหมู่บ้านชนบทซึ่งเป็นผู้รับสารกลุ่มใหญ่ของสังคมว่ามีอยู่ อย่างไร ก็จะทำให้ทราบถึงบทบาทที่ควรจะเป็นตลอดจนผลของบทบาทนั้นมีอยู่อย่างไรกับผู้ รับสาร และชาวชนบทใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนอย่างไร เช่นการปรับตนเองให้เข้ากับสื่อ หรือเมื่อได้รับสารจากสื่อไปแล้ว ปรับสื่อให้เข้ากับความต้องการการแสวงหา การคาดหวัง ของตนและประโยชน์ความพึงพอใจที่ได้จากสื่อมวลชนนำมาตอบสนองความต้องการของผู้ รับสาร ซึ่งอาจไม่ตรงกับกับความคาดหวังของสื่อมวลชนก็ได้ เป็นการได้ประโยชน์ที่จะนำ ไปปรับ การดำเนินงานของสื่อมวลชนให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้รับสาร ที่เป็น ชาวชนบทได้ ทำให้การสื่อสารไปยังมวลชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นการเสริม แนวทางและการดำเนินการให้เหมาะสม

จากประเด็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา และจากการค้นคว้า ผลการ วิจัยเกี่ยวกับสื่อมวลชนพบว่ายังมีปัญหาที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับสื่อมวลชนและชาวชนบทอีกมาก โดยเฉพาะประเด็นปัญหานี้จะทำให้ทราบภาพรวมเบื้องต้นของบทบาทการสื่อสารของสื่อ มวลชนในหมู่บ้านชนบทซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการศึกษาในปัญหาต่อ ๆ ไปได้กว้างขวางยิ่งขึ้น การวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน สื่อมวลชน และการใช้ประโยชน์พึงพอใจของผู้รับสารที่ เป็นชาวชนบท จะต้องใช้วิธีการวิจัยทางคุณภาพมา ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การ

ศึกษาสังเกตการณ์ผ่านช่วงเวลาหนึ่งจะได้ข้อมูลประเด็นของปัญหาจึงใช้วิธี  
วิจัยภาคสนาม เพื่ออธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้นเพื่อเป็นการวิจัยที่จะใช้เป็นพื้นฐาน  
เบื้องต้น หรือเป็นสมมติฐานของการวิจัยในครั้งต่อ ๆ ไป โดยใช้การวิจัยสนามใน  
หมู่บ้านหนึ่ง

### วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อทราบบทบาทของสื่อมวลชน ในบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่
2. เพื่อทราบการใช้สื่อมวลชนของชาวบ้านในการใช้ประโยชน์จากข่าวสารที่ได้รับ  
รับจากสื่อมวลชน ของชาวบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่
3. เพื่อทราบถึงความพึงพอใจที่เกิดขึ้น จากการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของ  
บ้านวังเคียนอำเภอคลอง จังหวัดแพร่

### ข้อเสนอแนะที่นำมาเป็นแนวทางในการวิจัย (Proposition)

1. สื่อมวลชนที่แพร่กระจายข่าวสารไปยังมวลชน มีบทบาทในการให้ข่าวสาร  
ความรู้ความบันเทิง โน้มน้าวใจ แก่ผู้รับสารที่เป็นชาวชนบท
2. ผู้รับสารที่เป็นชาวชนบทได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน เนื้อหาเดียวกับที่คนใน  
เมืองได้รับและชาวชนบทมีการใช้ประโยชน์ข่าวสารจากสื่อมวลชน เพื่อการแสวงหาข่าว  
สารตอบสนองความต้องการของคน
3. ผู้รับสารที่เป็นชาวชนบทได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน มีความพึงพอใจจาก  
ข่าวสาร และประโยชน์ที่ได้ใช้ข่าวสารนั้น

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบว่าสื่อมวลชนที่ชาวบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ได้รับ  
ข่าวสารมีบทบาทอย่างไรกับชาวบ้าน
2. ทำให้ทราบว่าชาวบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ มีการใช้ประโยชน์

จากข่าวสารที่ได้รับจากสื่อมวลชนอย่างไร

3. ทำให้ทราบว่าชาวบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ มีการแสวงหาข่าวสาร ความคาดหวัง และความพึงพอใจจากการใช้ประโยชน์ จากข่าวสารที่ได้รับ จากสื่อมวลชนอย่างไร

4. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ ระหว่างบทบาทของสื่อมวลชนที่มีในหมู่บ้านชนบท และการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้รับสารที่เป็นชาวชนบท

#### ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งประเด็นการวิจัยที่บทบาทของสื่อมวลชนที่ชาวบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ รับข่าวสารได้ และการใช้ประโยชน์ความพึงพอใจของชาวบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ มีต่อข่าวสารที่ได้รับจากสื่อมวลชน

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม และนำวิธีการเชิงปริมาณมาใช้ร่วมด้วย โดยใช้วิธีเก็บข้อมูล โดยการศึกษาเอกสาร การสำรวจโดยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการการสังเกตการณ์ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากหลายวิธีนั้นมาตรวจสอบกันและกัน และมีการตรวจสอบซึ่งกันและกัน

หมู่บ้านที่ใช้ในการวิจัยคือ บ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ เป็นหมู่บ้านที่มี 125 ครอบครั้ว

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนในบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ ระยะเวลาในการวิจัย เก็บข้อมูลในสนาม คือ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2530

ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2531

#### นิยามศัพท์เฉพาะ

สื่อมวลชน หมายถึง สื่อมวลชนที่ชาวบ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ สามารถรับข่าวสารได้เป็นประจำ คือ วิทยุกระจายเสียง 1 สถานี คือ สถานีวิทยุกองวิทยุสื่อสาร 2 ตั้งอยู่ในจังหวัดแพร่ และสถานีโทรทัศน์ช่อง 8 จังหวัดลำปาง และสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7

ชาวบ้าน หมายถึง ประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านวังเคียน อำเภอคลอง จังหวัดแพร่